

TÜRKİYE KAMU, ÖZEL SERMAYELİ MEVDUAT VE KATILIM BANKALARININ 2005-2013 ARASINDAKİ BAZI BİLANÇO KALEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Ahmet Bünyan OĞUZ

Bilgi Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, (ahmet@ahmetoguz.com)

ÖZET

Bu çalışmada 2005-2013 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankaları kamu, özel sermayeli ve katılım bankaları olarak gruplandırılarak, aktif büyüklük, krediler, mevduat, sermaye, öz kaynaklar, kâr-zarar, şube ve personel sayısı verileri dikkate alınarak, istatistiksel olarak karşılaştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre kamu sermayeli mevduat bankalarının aktif büyüklükleri toplam bankacılık sistemi içinde azalırken, diğer iki grubun payları artmıştır. Bankaların şube sayılarında artış, şube başına düşen ortalama personel sayılarında ise düşüş gözlenmiştir. Kamu sermayeli mevduat bankalarının ortalama personel maliyeti ve sermaye artış oranı diğer iki gruba karşılaştırıldığında düşük bulunmuştur. En düşük kârlılığı gösteren katılım bankaları diğer verilerde en yüksek değişim katsayısını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Performans, Katılım Bankaları, İslami Bankacılık.

A COMPARISON OF TURKISH STATE, PRIVATE DEPOSIT AND PARTICIPATION BANKS’ SELECTED BALANCE SHEET ITEMS FOR 2005-2013

ABSTRACT

In this study, deposit banks in Turkey between 2005-2013 are grouped as State, private and participation banks and statistically compared on selected balance sheet items such as assets, loans, deposits, capital, equity, profit-loss, branch and staff numbers. Research results indicate that state banks’ asset share in the banking system decreased, while the other two groups’ increased. Increase in the number of the branches and decrease in the average staff expenses is observed. State deposit banks’ average staff costs and capital increase ratio is lower compared to the other two groups. Participation banks showed the lowest profitability and highest variation coefficient.

Keywords: Banking, Performance, Participation Banking, Islamic Banking.

1. Giriş

Bankalar, fon fazlası olan mevduat sahipleri ile ödünç para arayışı içindeki kişi ve kuruluşlar arasında güvene dayalı finansal aracılık işlevini yerine getirerek mali piyasa hacminin genişlemesine ve ekonomik büyümeye katkıda bulunurlar (Levine, 1997). Bu işlevi yerine getirirken, kredi alacak kuruluşların kapsamlı analizi ve incelemesi yapılarak toplanan mevduatın en verimli ve güvenilir şekilde krediye dönüşmesini sağlarlar.

24 Ocak 1980 kararları sonrası izlenen liberalleşme süreci ve tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşme, Türk bankacılık sektörünü de doğrudan etkilemiştir. Günümüzde bankalar sadece buldukları ülke için değil tüm dünya için önem taşımaktadır. Yaşanan finansal krizler, teknolojik gelişmeler, piyasaların genişlemesi ve yatırım araçlarının çeşitlenmesi, üzerlerindeki düzenleme ve denetim baskılarının yoğunlaşması ve rekabetin artması bankaların karlılık ve büyüme hedeflerini değiştirmemekle birlikte zorlaştırdığı bir gerçektir.

Bankalara parasını yatıran mevduat sahipleri, kredi ilişkisi içinde oldukları yurtiçi ve yurtdışı finans kuruluşları, kredi derecelendirme kuruluşları ve bankanın hissedarlarının yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve diğer resmi kuruluşlar bankaların finansal durumu ve performansı hakkında bilgi sahibi olmak isterler (Albayrak & Erkut, 2005:48-49). Finansal ve finansal olmayan verilerin belirlenerek bunların gelişiminin istatistiksel olarak incelenmesi bir banka hakkında genel bilgi verir. Aynı verilerin bankalar gruplandırılarak istatistiksel olarak karşılaştırılması sektör hakkında bilgi almamızı sağlar.

Bu çalışmada 2005-2013 yılları arasında Türkiye’de faaliyette bulunan kamu ve özel sermayeli mevduat bankaları ve ‘katılım bankacılığı’ adı altında faaliyette bulunan ve faizsiz bankacılık hizmeti sunan finans kuruluşlarının performansları seçilmiş bilanço kalemleri ışığında değerlendirilirken, şube ve personel sayıları ayrı ayrı karşılaştırılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde Türk Bankacılık sisteminin gelişimi ve şu anki yapısı genel olarak ele alınırken ikinci bölümde, çalışmada ele alınan bilanço kalemlerinin tanımları yapılmıştır. Üçüncü bölümde çalışmada uygulanan istatistiksel analiz yöntemleri, bulgular ve tartışma yer almış, dördüncü bölümde ise çalışmanın sonuçları değerlendirilmiştir.

2. Türk Bankacılık Sektörünün Gelişimi

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk bankacılık sektörü, tarım sektörüne hitap eden, toplam 110 şube ve sandığa sahip, Ziraat Bankası ve birkaç küçük yerel özel bankacılık girişimi dışında tamamen yabancı bankaların tekelinde olan bir yapıya sahipti. İzmir İktisat Kongresi ile Milli bir bankacılık politikası izlenme kararı alınmış ve 1924 yılında İş, 1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankaları, 1926 yılında Emlak ve Eytam Bankası kurularak Türk bankacılık sisteminin temelleri atılmıştır. 1928 yılına gelindiğinde Türkiye Cumhuriyeti’ndeki banka sayısı 30’a ulaşırken, 1930 yılında Atatürk’ün direktifleri doğrultusunda Merkez Bankasının kuruluşunu düzenleyen, T.C. Merkez Bankası Kanunu kabul edilmiştir (Özel, 2002).

1933–1944 yılları arasında dünya genelinde yaşanan ve ülkeleri etkisi altına Büyük Buhran’dan çıkış yolu olarak Türkiye’de ekonominin gelişimi için devletin doğrudan müdahalesinin zorunlu olduğu ve sanayi yatırımlarının devlet eliyle yapılması gerektiği

düşünülmüştür. Devlet tarafından kurulan Kamu İktisadi Teşebbüsleri aracılığı ile sınırlı sermayenin ithal ikamesi sağlayacak kesimlere yönlendirilerek istihdamın artırılmasına yönelik etki sağlamasına çalışılmıştır. Bu yatırım politikalarının sonucu olarak bankacılık sektöründe de kamu sermayesinin payı hızla artmıştır (TBB, 2012:6-8).

1945 yılında İkinci Dünya savaşının sona ermesi ile beraber liberal politikalara geçiş yapılmıştır. 1945–1960 yılları arasında bankalarca alınacak komisyon ve faiz oranları hükümetçe belirlendiğinden ve döviz işlemlerinin yalnızca Merkez Bankası tarafından yapılabildiğinden, bankalar mevduat toplamaya ve şube sayılarını arttırmaya öncelik vermişlerdir.

1960-1980 arasındaki dönemde ise bankalar hükümetler tarafından oluşturulan kalkınma planları kapsamındaki yatırımların finansmanını sağlamıştır, sektöre giriş mevzuat ile engellendiğinden verimsiz bir şubeleşme gerçekleşmiştir. (TBB, 2012:12; TBB, 2008:11-12). Mevduat ve kredilerin faiz oranlarının monopolistik bir yapıda belirlenmesi sonucu şirketlerin kullandığı kredilerde uygulanan düşük faiz politikası teşvik yerine geçmiş, mevduat ve kredi faizleri arasındaki fark bankalar açısından yüksek kârlı ve güvenli bir ortam yaratmıştır (TBB, 2012:13-14).

24 Ocak 1980 ekonomik kararlarının getirdiği liberalleşme politikaları ile, dış ticaret işlemleri ve kambiyo mevzuatı serbestleştirilmeye başlandı. 1989 yılında çıkartılan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında çıkartılan 32 sayılı karar ile menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarının yurt dışına ihraç edilmesi ve yurt içine sokulması serbestleştirilmiştir (Seyidoğlu, 2003). Uygulanan bu politikalar sonucu büyük gelişme gösteren Türk bankacılık sektörü, 1991 yılında yaşanan Körfez krizinden olumsuz etkilenmiştir. Banka mevduatlarının azalmasının yanı sıra, uygulanan faiz politikaları, bankaların adeta Hazinesin borçlanmasını finanse eden kurumlar haline gelmesine yol açmıştır (Güngör, 2007:41).

1993 yılının sonlarında ve 1994 yılının başlarında döviz kurlarında gerçekleşen aşırı dalgalanmalar, ödemeler dengesinin bozulması ve mali piyasalardaki belirsizlikler sonucu kriz yaşanmıştır. İzlenmekte olan düşük kur – yüksek faiz politikaları faiz riskine kur riskini de eklemiştir (Arslan ve Yapraklı, 2008). Bu süreçte bankalar esas faaliyet alanları olan kredi verme işlevinden uzaklaşarak, yurt dışından yabancı para cinsinden borçlanarak yüksek faizli Türk Lirası cinsinden devlet tahvili ve bonolara yatırım yaparak yüksek kârlar sağlamışlardır. 5 Nisan 1994 tarihinde alınan kararlar sonucu üç banka (TYT Bank, Marmara Bank ve Impexbank) kapanmıştır (Gülhan & Uzunlar, 2011:342). Toprak & Demir (2001) Türkiye’de 1980 sonrasında bankacılık sektöründe yaşanan sorunları “özkaynak ve mevduatların yetersizliği, az sayıda büyük, çok sayıda küçük bankanın varlığı, kamu bankalarının hâkimiyeti ve yüksek görev zararları, para ikamesi ve açık pozisyon artışı, denetim eksikliği ve devlet kaynaklı sorunlar” olarak özetlemiştir.

1999 yılındaki Asya krizi, ardından 2000 ve 2001 yıllarında Türkiye’de yaşanan ekonomik krizler sonrasında 25 banka Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na (TMSF) devredilmiştir (Ünvan & Tatlıdil, 2011). Yaşanan bu olumsuz gelişmeler sonucunda bankacılık sisteminin mali ve operasyonel yapısının güçlendirilmesi ve sistemdeki etkinliğin ve rekabetin kalıcı hale getirilmesi amacıyla, Mayıs 2001’de BDDK “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı”nı yürürlüğe koymuştur (Göngör, 2007:41). Şeffaflığın ve finansal entegrasyonun

sağlanması için UFRS (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları) raporlaması bankalar için zorunlu hale getirilmiştir. Basel gibi uluslararası yönetmeliklerin %8 olarak belirlediği sermaye yeterlilik rasyosu Türk bankaları için %12'ye çıkarılmış, yabancı para cinsinden kredilerin sadece yabancı para geliri olan kişi ve kurumlara verilebilmesine izin verilmiştir (Çelik vd., 2015:83). BDDK'nın artan denetimi, yeni bankacılık kanununun oluşturulması ve alınan diğer önlemler sonucu Türk bankacılık sistemi 2007 yılında yaşanan küresel finansal krizden dünyanın geri kalanına göre daha az etkilenmiştir.

Türk bankacılık sektörünün toplam mali sektör aktifleri içindeki payı 2001 yılında %75 olurken 2010 yılında % 79 olarak gerçekleşmiştir. Banka dışı finansal kurumların önemli bir kısmının, iştirakleri olması nedeniyle, bankaların finansal kesim içindeki öneminin gerçekte daha da yüksek olduğu görülecektir (BDDK, 2002:1, TBB, 2012:56-57).

Mercan & Peker (2013), Türkiye için 1992-2010 dönemini kapsayan çalışmalarında gerçekleştirdikleri uzun dönem analizinde, finansal gelişmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif ve istatistikî olarak anlamlı olduğunu belirtmişlerdir. Ulusal bankacılık sisteminin güçlü olması özellikle, ülkelerin yaşadıkları kriz dönemlerinde önem göstermektedir. Bu tür dönemlerde dış finansman olanakları azalmakta, işletmeler finansman ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yerel bankalara daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar.

Bugün, Türk Bankacılık Sektörünü genel olarak, Mevduat, Katılım, Kalkınma ve Yatırım Bankaları olarak dört ana başlık altında gruplandırabiliriz. Bu dört grup içinde sadece katılım bankacılığı alanında kamusal sermaye görülmemektedir. Ancak Ziraat Bankası 15.10.2014 tarih 6046 sayılı BDDK kararı ile, Halk Bankası ise 15.01.2015 tarih 6168 sayılı BDDK kararı ile katılım bankası kurma izinlerini almışlardır (BDDK, 2014; BDDK, 2015). Türk Bankacılık sektörü 2013 sonu itibarıyla, üçü kamu, 28'i özel sermayeli (17'si yabancı) olmak üzere toplam 31 mevduat bankası, 10,981 adet şube ve 192,219 personel ile faaliyet göstermektedir (TBB, 2014b). Sektörün geçmişine bakıldığında son yıllarda gerek oransal gerekse adet olarak azalmalarına rağmen, kamu sermayeli bankalar bilanço büyüklüğü, mevduat ve krediler içindeki payları nedeniyle önemli bir yere sahip olmuşlardır (Özdemir, 2005).

2.1. Faizsiz Bankacılık ve Türkiye - Katılım Bankacılığı

Bankalar, piyasadaki topladıkları mevduat karşılığında mevduat sahiplerine piyasa şartlarına göre belirlenen oranda faiz öderler. Aynı şekilde, bankalar gerçek ve tüzel kişilere kullandırdıkları krediler için, yine piyasa şartlarına göre belli vadeler için, belirlenen bir faiz oranı üzerinden faiz talep ederler. Krediyi kullanan gerçek veya tüzel kişiler belirlenen şartlar kapsamında ilgili faiz oranı üzerinden hesaplanan faiz tutarını bankaya öderler.

İslam dini, Müslümanların hangi orandan belirlenirse belirlensin faiz almasını veya vermesini yasaklar. Diğer bir deyişle İslam anlayışına göre hiç kimse olası risklere ortak olmadıkça sabit oranlı bir getiri alamaz (Ariff, 1988). Bu yüzden, dini inançlar nedeniyle faiz gelirin karşı hassasiyet göstermekte olan kişilerin yatırımlarını değerlendirebilmek amacıyla oluşan faizsiz bir bankacılık sistemi arayışının ilk örneği Mısır'da 1963 yılında Ghamr Savings Bank'ın kurulması ile gerçekleşmiş (Chong & Liu, 2009) gösterdiği başarılı sonuçlar ve genel kabul sonucu hızla yayılmış, 1970'li yıllara gelindiğinde özellikle Müslüman ülkelerde, sayılarında ciddi artış görülmüştür (Ariff, 1988). Günümüzde İslami bankacılık sadece

müslüman nüfusa sahip ülkelerle sınırlı kalmamış, yakaladığı yıllık %20 büyüme oranı ile batılı ülkelerin de dikkatini çekmiş, HSBC, Standard Chartered Bank, Deutsche Bank, Citibank gibi yabancı bankaların yanısıra IMF, IFC, World Bank gibi küresel kuruluşların da İslami finans ürünlerine yönelik özel birimler (Islamic Windows) kurmasına yol açmıştır (Awan, 2009; Loghod, 2005; Miniaoui & Gohou, 2011; Okumuş, 2006).

Türkiye, dünyadaki faizsiz bankacılık akımına kayıtsız kalmamış 1984 yılında bu alanda kurulan ilk banka Albaraka Türk olmuştur. 1985 yılında kurulan Faysal Finans Kurumu'nu, Vakıflar Genel Müdürlüğü ortaklığıyla 1989 yılında kurulan Kuveyt Türk, 1991 yılında Anadolu Finans, 1996 yılında Asya Finans, takip etmiştir. Kuruluşundan sonra "Family Finans" adını alan Faysal Finans, 2005 yılında Anadolu Finans ile birleşerek "Türkiye Finans" adını almıştır. 1995 yılında kurulan İhlas Finans'ın faaliyetleri ise yaşadığı yönetim zafiyeti sonucu 2001 yılında BDDK tarafından durdurulmuştur.

Kâr ve zarara katılma esasına göre çalışan ve risk paylaşımını öngören sistem, dünyada daha çok faizsiz bankacılık (interest-free banking) veya islami bankacılık (islamic banking) olarak bilinmesine rağmen Türkiye'de 2005 yılında çıkan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile "Katılım Bankacılığı" (participation banking) adını almıştır (Parlakkaya & Çürük, 2011; TKBB, 2014).

Doğan (2013), geleneksel ve katılım (faizsiz) bankaların performanslarını karşılaştıran çalışmaların kısıtlı olmakla beraber son yıllarda arttığını belirtmiştir. Sakarya ve Kaya (2013) yaşanan küresel krizin olumsuz etkilerinin İslami Bankacılık üzerinde görece sınırlı olduğunu, 2009-2013 arasındaki küresel büyüme oranlarının mevduat bankalarından % 50 daha fazla olduğunu belirtmişlerdir.

3. Çalışmada Ele Alınan Veriler

Çalışmada Türk bankacılık sistemindeki mevduat bankaları, Kamusal sermayeli, özel sermayeli ve katılım bankaları olarak gruplandırılarak aşağıda belirtilen finansal ve finansal olmayan verilerle zaman serisi içinde analiz edilmiştir.

Aktif büyüklük: Bir bankanın aktif büyüklüğü; performansı ve sektördeki yeri hakkında önemli bir göstergedir. Aktif büyüklük, Türkiye Bankalar Birliği'nin, bankaların sıralamasını yaparken kullandığı göstergelerden biridir.

Krediler: Bankalar, halktan topladıkları mevduatı bireylere ve şirketlere kredi vererek kâr yapmayı hedeflerler. Mayer (1990), bankaların tüm dünyada, ana finansman kaynakları konumunda olduğunu belirtmiştir. Kredi verirken gerek gerçek, gerekse tüzel kişinin kredi geri ödeme gücü hakkında detaylı analizler yaparlar. Kredinin geri dönmemesi durumunda banka mevduat sahibine karşı yükümlülüklerini yerine getirmekte sorun yaşar. Vadesi dolan kredilerin ödenmemesi durumunda bankalar likidite sorunu yaşarlar. Ödenmeyen krediler bankanın fonlama maliyetinde artışın yanı sıra vadesi gelen mevduatların mevduat sahibine geri ödenmesinde de sıkıntı oluşturur ve banka mali bünyelerinin olumsuz etkilenmesine yol açar.

Mevduat: Bankalar kredi verme fonksiyonlarını yerine getirirken ihtiyaç duydukları fonlamaya sendikasyon ve tahvil ihracı gibi yollarla kısmen ulaşabilirler. Ancak en önemli kaynakları gerçek ve tüzel kişilerden topladıkları mevduatlardır. Yüksek enflasyon, siyasi ve ekonomik belirsizlikler mevduat faiz oranlarının dolayısıyla kredi faiz oranlarının yükselmesine yol açar.

Sermaye: Genel olarak bir bankanın faaliyetlerini sürdürebilmek için hissedarlar tarafından işletmeye konulan tutar olarak ifade edilebilir. Bankaların, faaliyetleri sırasında karşılaşılabilecekleri risklere daha kolay atatabilmeleri için gerekli sermayeyi bulundurmaları “sermaye yeterliliği olarak adlandırılır ve BDDK tarafından, Bankacılık Kanununun 45. Maddesi çerçevesinde % 8’den az olmamak kaydıyla belirlenir (BDDK, 2005).

Özkaynaklar: Bilançonun “pasifler” bölümünde yer alır ve ödenmiş sermaye, sermaye yedekleri (menkul ve gayrimenkul değerler), kâr yedekleri, kâr ve zarar kalemlerinden oluşmaktadır. Özkaynakların yüksekliği, bankaların faaliyetleri sırasında risklerle karşılaşmaları halinde sorunlarını daha kolay atatabilmelerini sağlar. BDDK’nın sürdürmekte olduğu politikalar nedeniyle son yıllarda bankaların sermaye ve özkaynakları artış göstermiştir.

Kâr-Zarar: Bankalar birer ticari işletme olarak varlıklarını sürdürebilmek için kârlı olmak zorundadırlar. Tüm diğer işletmelerde olduğu gibi, kârlılık bir bankanın belirli bir süreç içindeki performansının ve kaynaklarının, genel olarak da organizasyonun bir bütün olarak ne kadar başarılı olduğunun en önemli göstergesidir. Gülhan & Uzunlar (2011) banka kârlılığını bilançodaki aktiflerden elde edilen getiri ile pasiflerin maliyetleri ve yasal yükümlülükler toplamı arasındaki fark olarak tanımlamaktadır

Şube ve Personel Sayıları: Günümüzde Internet ve mobil bankacılık gibi alternatif dağıtım kanallarının bankalar tarafından müşterilerine ulaşmak için artan şekilde kullanılmasına rağmen, banka şubeleri önemlerini korumaya devam etmektedir. Bankaların şube ağlarının çok büyümesi mevduat sahiplerinin şube seçiminde bir etken olmasının yanı sıra bankaların maliyet yapıları, faaliyet alanları ve karlılıkları açısından önem taşımaktadır (Hirtle, 2007).

4. Metodoloji, Bulgular ve Tartışma

4.1. Verilerin Temini

Çalışmaya 2005-2013 yılları arasında Türkiye’de kurulu ve aralıksız faaliyet gösteren, mevduat toplama yetkisine sahip, kamu, özel sermayeli (yabancı sermayeli bankalar dahil) ve katılım bankacılık sektörüne ait mevduat bankaları dahil edilmiş, 2013 yılı itibariyle en az 15 şubeye sahip mevduat bankaları seçilmiş ve bu koşulları sağlayan, üç adet kamu, 17 adet özel sermayeli ve dört adet katılım bankası bu çalışma için seçilmiştir (Tablo 1).

Araştırma kapsamına, 2013 yılsonu itibariyle faaliyette bulunan “en az 15 şubeye sahip olmak” koşulunu gerçekleştirdiği için tüm kamu ve katılım bankaları alınırken, özel sermayeli mevduat bankası olarak 17 adet banka dâhil edilmiştir. Özel sermayeli mevduat bankalarının seçiminde yabancı sermaye ayrımı yapılmamıştır. Oluşturulan örnek kitlesi özel sermayeli mevduat bankalarının toplam aktif miktarının % 96.87’sini, krediler miktarının % 97.62’sini temsil ettiğinden çalışma için yeterli kabul edilmiştir.

Verilerin temininde bankaların, Türkiye Bankalar Birliği tarafından yılsonları itibariyle yayınlanan, “Bankalarımız” kitapçıklarının yanı sıra araştırmaya dâhil edilen bankaların yıllık faaliyet ve bağımsız denetim raporları da kullanılmıştır.

Tablo 1: Çalışmaya Dâhil Edilen Kamu, Özel ve Katılım Bankaları

Grup	Banka Adı
Kamu Sermayeli Bankaları	T.C. Ziraat Bankası
	Türkiye Halk Bankası
	Türkiye Vakıflar Bankası
Özel Sermayeli Bankalar	Türkiye İş Bankası
	Türkiye Garanti Bankası
	Akbank T.A.Ş.
	Yapı ve Kredi Bankası
	Finansbank
	Denizbank
	Türk Ekonomi Bankası
	HSBC Bank
	ING Bank
	Şekerbank
	Alternatifbank
	Anadolubank
	Burgan Bank
Fibabanka	
Turkland	
Tekstilbank	
Turkishbank	
Katılım Bankaları	Al Baraka
	Bank Asya
	Kuveyt Türk
	TKFB

Kamu ve özel sermayeli bankaların şube ve personel sayıları analizinde Türkiye Bankalar Birliği'nin yılsonlarında yayınlanan “Bankalarımız” kitapçığındaki veriler kullanılmıştır. Katılım bankaları için ise Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin İnternet sitesinde yayınlanan yılsonu verileri alınmıştır.

Şube başına düşen ortalama personel sayısı, yılsonu personel toplamının şube toplam sayısına bölünmesi ile belirlenmiştir. Ortalama personel giderleri ise, Türkiye Bankalar Birliği (TBB) ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin (TKBB) banka bazında yayınladığı yılsonu bilançolar ve bankaların faaliyet raporlarındaki verilerden araştırmaya konu kamu, özel

sermaye ve katılım bankaları bazında toplanan personel giderleri yine aynı şekilde derlenen personel sayılarına bölünerek bulunmuştur.

4.2. İstatiksel Analiz

Çalışmada, her bir bankacılık grubu için seçilmiş bilanço kalemlerine ait tanımsal veri analizi yapılmıştır. Tanımsal veri analizinde, gruplardaki her bir bilanço kalemi, şube ve personel sayısı özellikleri için minimum, maksimum, aritmetik ortalama, standart sapma, varyans ve değişim katsayısı değerleri belirlenerek ayrı ayrı verilmiştir.

Araştırmada, 2005-2013 yıllarını kapsayan dokuz yıllık dönem için, kamu, özel sermayeli mevduat ve katılım bankacılığı gruplarının aktif büyüklük, krediler, mevduat, sermaye, özkaynaklar, kâr-zarar, şube sayısı, personel sayısı gibi bilanço kalemleri dikkate alınarak tek yönlü ANOVA testi ile istatiksel olarak karşılaştırılmıştır. Farklı mevduat banka grupları ile ele alınan bilanço kalemleri arasındaki farklılığın istatistiksel olarak önemli olması durumunda LSD testi yapılmıştır.

4.3. Bulgular ve Tartışma

Türkiye kamu, özel sermayeli mevduat ve katılım bankacılığı alanlarının bazı bilanço kalemlerinin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 2’de verilmiştir. Çalışma kapsamında bilanço kalemlerinden aktifler, krediler, mevduat, sermaye özkaynaklar, kâr-zarar, şube ve personel sayıları ve oranları ele alınmıştır.

Yapılan tanımlayıcı istatistik sonuçlarına göre; kamu, özel sermayeli mevduat ve katılım bankalarının aktif büyüklükleri sırasıyla:41,495 – 160,990; 13,569 – 61,625; 2,486 – 24,005 milyon TL arasında değişmiştir. Ortalamaları ise yine aynı sırayla:88,402; 33,358; 10,227 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Aktif büyüklük olarak bankacılık sektöründe kamunun başat rol oynadığı söylenebilir. Yıllar itibarıyla değişimlerine bakıldığında kamu ve özel sermayeli mevduat bankalarının aktif büyüklüklerindeki değişimler paralel seyretmiş ancak katılım bankacılığının dikkati çeker ölçüde değişken olduğu görülmüştür (değişim katsayısı % 70.07). Ancak unutulmamalıdır ki, toplam aktif büyüklükte gözlenen büyüme, artan verimlilikten ziyade daha fazla büyüme için fırsatların, diğer bir deyişle işletmenin büyümesi için gerekli olan finansal ve finansal olmayan kaynakların varlığının bir sonucu olarak görülmelidir (Siraj & Pillai, 2012:147).

Kamu, özel sermayeli mevduat ve katılım bankalarının krediler büyüklükleri sırasıyla; 12,958 – 94,216; 5,544 – 39,087; 1,760 – 16,852 milyon TL olarak gözlenmiştir. Kredilerin ortalamaları ise sırasıyla: 42,952; 19,039; 7,464 milyon TL olarak gerçekleşmiş, aktif büyüklükte olduğu gibi kredilerde de kamu bankacılık kesimi lider konumda yer almıştır.

Mevduat açısından yapılan incelemeye göre; kamu, özel sermayeli mevduat ve katılım bankalarının mevduat tutarları sırasıyla: 31,874 – 108,008; 8,316 – 35,213; 3,736 – 28,093 milyon TL arasında değişiklik göstermiştir. Mevduat ortalaması da sırasıyla kamu, özel ve faizsiz bankacılık olarak gerçekleşmiştir. En fazla mevduat değişimi katılım bankalarında gerçekleşmiştir (% 65.33).

Sermaye büyüklüklerinin karşılaştırılması durumunda; kamu, özel sermayeli mevduat ve katılım bankalarında sırasıyla 1,550 – 2,083; 507 – 1,784; 204 – 1,319 milyon TL arasında değişmiştir. En düşük sermaye ortalaması 672 milyon TL ile katılım bankalarında gözlemlenirken, en yüksek sermaye ortalaması kamu bankalarında 2,013 milyon TL olarak bulunmuştur. Kamu, özel sermayeli mevduat ve katılım bankalarının sermayeleri karşılaştırıldığında en fazla değişimin katılım bankalarında görüldüğü (% 58.32), buna karşın kamu bankacılığında değişimin çok az olduğu (% 8.76) belirlenmiştir. Bu durumun, sermaye artırımı ihtiyacı göstermeyen kamu bankalarının gerçekleştirdikleri kârı, kâr yedekleri kaleminde taşımalarından veya hazineye devrederlerken, özel sermayeli mevduat ve katılım bankalarında kârların sermayedarlara dağıtılmak yerine, sermaye tabanına eklenmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Özel sermayeli mevduat bankaları ve katılım bankalarının sermaye tabanlarının yükselmesindeki en önemli etkenin, 2001 krizinden sonra, BDDK'nın özel sermayeli bankaların sermaye tabanlarının güçlenmesi için aldığı önlemler olduğu da unutulmamalıdır.

Özkaynaklar bakımından yapılan değerlendirmede, kamu bankalarının özkaynakları 4,418 – 15,043 milyon TL arasında değişmiş, ortalama 8,624 milyon TL olmuştur. Özel sermayeli mevduat bankalarının özkaynakları 1,637– 6,775 milyon TL arasında değişerek ortalama 4,021 milyon TL olmuştur. Katılım bankalarının özkaynakları ise 238 – 2,298 milyon TL, ortalama 1,146 milyon TL olmuştur.

Kar-zarar açısından değerlendirildiğinde Kamu bankalarının karı 956 - 2,556 milyon TL arasında gerçekleşmiş ve ortalama 1,779 milyon TL olmuştur. Özel sermayeli mevduat bankalarının karı 82 - 864 milyon TL arasında ve ortalama 591 milyon TL olarak gözlenmiştir. Katılım bankalarının karı 63 - 263 milyon TL arasında ve ortalama 168 milyon TL olmuştur. Kar artışında %44.16 ile özel sermayeli mevduat bankaları başat rol üstlenirken katılım bankaları %37.38, Kamu sermayeli bankalar ise %31.21 artış göstermişlerdir.

Kamu, özel sermayeli mevduat ve katılım bankalarının şube sayıları karşılaştırıldığında sırasıyla 678 – 1,132; 223 – 442; 73 - 242 adet arasında değiştiği görülmüştür. Ortalama şube sayısı sırasıyla 869, 346 ve 146 olmuştur. Kamu bankalarının şube ağının, özel sermayeli mevduat ve katılım bankalarına göre daha yaygın olduğu görülmüştür. Her üç banka grubunun şube sayıları yıllar itibarıyla artmıştır. Ancak oransal olarak en büyük sıçrama katılım bankalarında gözlemlenmiştir (%37.59). Diğer iki grupta kıyaslandığında katılım bankalarının şube ağları daha küçük ve büyüme eğiliminde olduğundan şube sayılarındaki bu artış finansal büyümelerine paralel değerlendirildiğinde, normal görülmektedir.

Personel sayıları kamu, özel sermayeli mevduat ve katılım bankalarında, 12,682 – 18,155; 4,682 – 7,940; 1,308 – 4,191 kişi arasında değişmiştir. Yıllara göre ortalamalar dikkate alındığında kamu sermayeli bankalar 15,197 kişilik istihdam ile öncü rol üstlenirken, özel sermayeli mevduat bankaları 6,574 kişi ile ikinci, katılım bankaları ise 2,862 kişi ile üçüncü sırayı almışlardır. Kamu ve özel sermayeli mevduat bankaları personel sayısı değişim katsayısı benzerlik gösterirken, katılım bankalarının şube sayısındaki artışa paralel olarak en yüksek sonucu vermiştir (%32.93).

Tablo 2: Kamusal, Özel Sermayeli Mevduat ve Katılım Bankalarının Tanımlayıcı İstatistikleri

	Min.*	Maks.*	Ortalama*	Std. Sapma	Varyans	Değ. Kat.	
Kamu sermayeli bankalar	Aktif	41,495	160,990	88,402	39,960	1,596,855,532	45.20
	Krediler	12,958	94,216	42,952	27499	756,208,612	64.02
	Mevduat	31,874	108,008	62,991	25,005	625,275,615	39.70
	Sermaye	1,550	2,083	2,013	176	31,143	8.76
	Özkaynaklar	4,418	15,043	8,624	3,897	15,193,446	45.20
	Kar_Zarar	956	2,556	1,779	555	308,327	31.21
	Şube_Sayısı	678	1,132	868	153	23,627	17.69
	Personel_Sayısı	12,682	18,155	15,196	1,909	3,644,298	12.56
Özel sermayeli mevduat bankaları	Aktif	13,569	61,625	33,358	15,998	255,933,660	47.96
	Krediler	5,544	39,087	19,039	10,965	120,220,999	57.59
	Mevduat	8,316	35,213	19,923	8,924	79,629,576	44.79
	Sermaye	507	1,784	1,308	448	200,292	34.25
	Özkaynaklar	1,637	6,775	4,021	1,919	3,680,833	47.72
	Kar_Zarar	82	864	591	261	69,090	44.16
	Şube_Sayısı	223	442	346	74	5,412	21.39
	Personel_Sayısı	4,682	7,940	6,574	1,023	1,045,767	15.56
Katılım bankaları	Aktif	2,486	24,005	10,227	7,166	51,363,919	70.07
	Krediler	1,760	16,852	7,463	4,997	24,977,242	66.96
	Mevduat	3,736	28,093	12,311	8,043	64,693,783	65.33
	Sermaye	204	1,319	671	391	153,530	58.32
	Özkaynaklar	238	2,298	1,145	686	471,867	59.96
	Kar_Zarar	63	263	168	62	3,954	37.38
	Şube_Sayısı	73	242	145	54	3,003	37.59
	Personel_Sayısı	1,308	4,191	2,861	942	888,054	32.93

Kaynak: TBB (2014a) İstatistiki Raporlar - Bankalarımız Kitabı 2005 - 2013, * Milyon TL.

Farklı bankacılık sektörleri ile bazı bilanço kalemleri, şube ve personel sayıları arasındaki istatistiksel ilişki tek yönlü Anova testi ile araştırılmış ve önemli bir ilişki olması durumunda LSD testi ile gruplandırılmıştır. Yapılan istatistiksel değerlendirme sonucuna göre, ele alınan tüm özellikler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş ve LSD gruplaması yapılmıştır (Tablo 3).

Tablo 3: Farklı Bankacılık Sektörleri ile Seçilmiş Özellikler Arasındaki İstatistiksel İlişkilerin LSD Gruplaması

	Kamu	Özel	Katılım
Aktifler*	88,402 ^b	39,984 ^a	10,228 ^a
Krediler*	42,952 ^b	22,805 ^a	7,464 ^a
Mevduat*	62,991 ^b	23,864 ^a	12,312 ^a
Sermaye*	2,014 ^c	1,532 ^b	672 ^a
Özkaynaklar*	8,624 ^c	4,824 ^b	1,136 ^a
Kar-Zarar*	1,779 ^c	591 ^b	168 ^a
Şube Sayısı	869 ^c	413 ^b	146 ^a
Personel Sayısı	15,197 ^c	7865 ^b	2862 ^a

Kaynak: TBB (2014a) İstatistik Raporlar - Bankalarımız Kitabı 2005 - 2013, * Milyon TL.

Gerçekleştirilen LSD gruplamasında (Tablo 3) aktifler açısından bakıldığında özel sermayeli mevduat ve katılım bankaları aynı grupta yer alırken kamu bankaları ayrı grupta yer almıştır. Mevduat bankaları arasında ele alınan üç kamu bankası toplam bankacılık sektörü içinde önemli bir yere sahiptir. Son yıllarda hızlı bir büyüme trendi gösteren katılım bankaları (2013 yılında 2005 yılına göre aktifleri % 865,49 oranında büyümüştür) ise en düşük aktif büyüklüğe sahip olmuşlardır. Özel sermayeli mevduat bankaları ise her iki grup arasında yer almışlardır.

Krediler ve mevduat bakımından özel sermayeli mevduat ve katılım bankaları LSD gruplamasına göre, aynı grupta yer alırken, kamu bankaları diğerlerinden ayrılarak en fazla kredi ve mevduat hacmine sahip grup olmuşlardır (Tablo 3).

Sermaye, özkaynaklar, şube ve personel sayıları dikkate alınarak kamu, özel sermayeli mevduat ve katılım bankalarının ele alındığı LSD gruplandırmasında ise bütün gruplar birbirinden istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstererek ayrılmışlardır.

Araştırma bulgularına göre; kâr-zarar bakımından her üç sektör istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. En fazla kârlılık kamu sektöründe olup, bunu özel ve katılım bankaları izlemiştir. Kamu bankalarının daha yüksek kârlılık göstermesi aktifler, krediler mevduat, sermaye ve özkaynakların diğer gruplara kıyasla daha büyük olmasından kaynaklanmaktadır. Dikkati çeken diğer bir husus da, Türkiye’de katılım bankacılığının kârlılığının en alt sırada olmasına rağmen son yıllarda gösterdiği hızlı büyüme ile büyük bir potansiyele sahip olduğunu göstermesidir.

Katılım bankacılığının gelişimi farklı ülkelerde farklı olmuş ve birbirleriyle çelişen bulgular rapor edilmiştir. Örneğin Bahreyn’de 1991-2001 yıllarını kapsayan, geleneksel bankacılık ve katılım bankacılığının karşılaştırıldığı bir çalışmada; aktifler, krediler, mevduat, kâr-zarar ve özkaynaklar açısından geleneksel bankacılık lehine anlamlı bir farklılık bulunmuş, Bu durumun geleneksel bankacılığın islami bankacılığa oranla daha eski bir geçmişe, kurulu geniş bir şube ağına ve daha fazla eğitilmiş personele sahip olmasına bağlanmıştır (Samad,

2004). Pakistan’da gerçekleştirilen bir çalışmada ise; 2004-2009 yılları arasında geleneksel mevduat bankaları ile İslami bankacılık hizmeti veren bankalar mevduat, yatırımlar (krediler), aktifler ve özkaynaklar açısından karşılaştırılmış ve İslami bankacılık sektörünün daha büyük büyüme oranlarına sahip olduğu tespit edilmiştir (Khan vd., 2012). Siraj ve Pillai’nin (2012) Kuveyt, Bahreyn, Katar Birleşik Arap Emirlikleri, Oman ve Suudi Arabistan’dan oluşan, Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerindeki geleneksel ve İslami bankaların 2006-2010 yıllarını kapsayan çalışmalarında; İslami bankaların aktiflerinin, kârlarının ve özkaynaklarının geleneksel bankalara kıyasla daha yüksek artış oranı gösterirken mevduat artışının daha düşük olduğu belirtilmiştir. Bu bulguların birbiriyle çelişir olması, toplumsal yapının bankacılık alanını doğrudan etkilediğini göstermektedir. Türkiye’deki durumun sosyal yapıyla etkileşimi olmakla birlikte katılım bankacılığı sektörünün yeterince gelişmemiş olmasından dolayı ve diğer ülkelere göre daha yeni gelişmekte olduğu düşünüldüğünde kesin bir hükme varmak oldukça güçtür.

Ortalama personel giderleri, diğer bir deyişle birim personel maliyetlerine bakıldığında 2005 yılında kamu ve katılım bankalarının birbirine yakın olduğu, özel sermayeli mevduat bankalarının birim personel giderinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Yıllar itibariyle değişik artış yüzdelerinin gerçekleşmesine rağmen 2013 yılına gelindiğinde 2005 yılındaki gibi, personel giderlerinde lider durumda olan özel sermayeli mevduat bankalarını, katılım ve kamu sermayeli bankaların takip ettiği görülmektedir. 2005-2013 arasında birim personel gider artış yüzdeleri kamu, özel sermayeli mevduat bankaları ve katılım bankaları için sırasıyla % 101.86, % 101.53 ve % 97.50 olmuştur (Tablo 4).

Tablo 4: Birim Personel Maliyeti (TL)

Yıllar	Kamu Bankaları	Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları
2005	36,009	40,759	36,970
2006	38,319	44,601	36,232
2007	41,139	49,731	40,195
2008	45,670	55,466	46,841
2009	50,099	58,327	53,219
2010	54,799	63,047	56,044
2011	57,299	69,443	59,450
2012	60,500	75,181	66,467
2013	72,688	82,140	73,015

Kaynak: TBB (2014a) İstatistik Raporlar - Bankalarımız Kitabı 2005 - 2013

Araştırmaya konu olan kamu, özel sermayeli mevduat ve katılım bankalarında şube başına düşen ortalama personel sayısında yıllar itibariyle genel olarak düşüş gözlenmiştir. Araştırma periyodunun başlangıcı olan 2005 yılında kamu ve katılım bankalarında şube başına düşen ortalama personel sayısı 18.70 ve 18.04 olarak gerçekleşirken, özel sermayeli mevduat

bankalarında bu rakam 20.98 olmuştur. 2013 yılına gelindiğinde şube başına düşen ortalama personel sayısı 2005 yılına kıyasla, kamu bankalarında % 14.24, özel sermayeli mevduat bankalarında % 14.28 ve katılım bankalarında % 3.82 azalmıştır. 2013 yılı itibariyle şube başına düşen ortalama personel sayısında özel sermayeli mevduat bankaları 17.98 kişi birinci sırada yer alırken katılım bankaları 17.35 ile ikinci, kamu bankaları da 16.03 kişi ile üçüncü sırada yer almıştır (Tablo 5).

Türkiye’de Aralık 2005 itibariyle 2,803,482’si bireysel, 373,222’si kurumsal olmak üzere toplam 3,176,704 aktif İnternet bankacılığı kullanıcısı bulunuyorken, bu rakam Aralık 2013 itibariyle 11,422,331’i bireysel, 1,013,621’i kurumsal olmak üzere toplam 12,435,952 kullanıcıya ulaşmıştır. Bu bireysel kullanıcılarda % 307.43, kurumsal kullanıcılarda % 171.59, toplamda da % 291.47 oranında artışı temsil etmektedir (TBB, 2013). İnternet bankacılığındaki bu hızlı artışa rağmen ortalama şube sayısında artış gözlenmiş ancak şube başına düşen ortalama personel sayısında düşüş yaşanmıştır.

Tablo 5: Şube Başına Düşen Personel Sayısı

	Kamu	Özel	Katılım
2005	18.70	20.98	18.04
2006	18.25	21.04	19.98
2007	18.64	20.63	21.83
2008	17.94	19.40	20.57
2009	17.84	18.73	21.11
2010	17.21	18.62	20.95
2011	17.27	18.04	20.23
2012	16.75	17.90	18.52
2013	16.03	17.98	17.35

Kaynak: TBB (2014a) İstatistiki Raporlar - Bankalarımız Kitabı 2005 - 2013

Bankaların, çalışma kapsamına alınan verilerinin 2005-2013 yılları arasındaki değişim oranları Tablo 6’da verilmiştir. Buna göre, Katılım bankaları kâr artışı dışında tüm alanlarda kamu ve özel sermayeli mevduat bankalarından daha yüksek büyüme oranlarına ulaşmıştır.

Bu araştırmada, kamu, özel ve katılım bankacılığı, ele alınan parametreler üzerinden iki farklı dönem halinde (2005 ve 2013 yılları) oransal olarak karşılaştırılmıştır (Tablo 7). Kamu kesiminin bankacılık sektörü içindeki payı krediler hariç diğer veri kalemlerinde ele alınan her iki dönem için azalma eğilimi göstermiştir. Her iki dönem için en büyük düşüş toplam sermaye, özkaynaklar ve kâr-zarar içindeki kamu payında gerçekleşmiştir. Özel sermayeli mevduat bankalarının paylarındaki en dikkate değer artış “kâr-zarar” kaleminde gözlenmiştir. Kâr-zarar kaleminde 2005 itibariyle %30.91 olan payları %72.46’ya yükselmiştir. Katılım bankaları her veri grubunda paylarını artırırken kâr-zarar kaleminde yeterli artışı yakalayamamışlardır ki bu araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

Tablo 6: Bankaların 2005-2013 Yılları Arasında Seçilmiş Verilerinin Değişim Yüzdeleri

	Kamu Bankaları (%)	Özel Sermayeli Mevduat Bankaları (%)	Katılım Bankaları (%)
Aktifler	287.97	354.45	865.49
Krediler	627.10	605.01	857.32
Mevduat	238.86	323.42	654.26
Sermaye	34.28	323.42	654.42
Özkaynaklar	240.50	313.80	828.37
Kâr-Zarar	167.23	951.99	319.93
Şube Sayısı	66.93	97.84	233.10
Personel Sayısı	43.16	69.59	220.39
Personel Giderleri	188.98	241.77	532.77

Kaynak: TBB (2014a) İstatistiki Raporlar - Bankalarımız Kitabı 2005 – 2013

Tablo 7: Araştırmaya Konu Banka Gruplarının Toplam Veriler İçindeki Oransal Payları

	Aktif %		Krediler %		Mevduat %		Sermaye %	
Grup	2005	2013	2005	2013	2005	2013	2005	2013
Kamu	34.10	29.69	27.73	27.86	38.97	32.87	33.03	14.93
Özel	63.18	64.41	67.24	65.50	57.62	60.72	57.62	72.46
Katılım	2.72	5.90	5.02	6.64	3.42	6.41	3.42	12.60
	Özkaynaklar %		Kâr-Zarar %		Şube %		Personel %	
Grup	2005	2013	2005	2013	2005	2013	2005	2013
Kamu	31.53	26.68	63.54	32.77	31.53	26.68	63.54	32.77
Özel	66.21	68.09	30.91	62.74	66.21	68.09	30.91	62.74
Katılım	2.26	5.22	5.55	4.49	2.26	5.22	5.55	4.49

La Porta vd. (2000) 92 ülkeyi kapsayan çalışmalarında, kamu bankacılığının dünyada oldukça büyük ve yaygın olduğunu tespit etmişlerdir. Kamu bankacılığının özellikle kişi başı gayrisafi milli hasılanın düşük, az gelişmiş finansal sistemlerin bulunduğu, müdahaleci ve verimsiz hükümetler ve gelişmemiş mülkiyet haklarının olduğu ülkeler için özellikle önemli bulunmuştur. Ayrıca bankalardaki kamu ortaklığı daha düşük finansal gelişmeyle, kişi başına düşen gayrisafi milli hasıladaki düşüklükle ve özellikle yavaş faktör birikiminden ziyade düşük verimlilikle ilişkilendirilmiştir. Araştırma sonucunda kamu sermayeli bankaların paylarının genel olarak düşmesi 2001 krizinden sonra Türkiye’de gerçekleştirilen yapısal reformlar sonucu özel sektör bankalarının sermayelerinin güçlendirilmesi ve La Porta vd. (2000) araştırmalarında söz konusu olan etkenlere karşı, Türk ekonomisinde gerçekleşen düzeltme çalışmalarına ve genel olarak uygulanan neoliberal politikalara bağlanmıştır. Kamu bankalarının mevduat hacmindeki oransal düşüşe rağmen kredilerde değişmeyen oransal payını korudukları gözlenmiştir.

5. Sonuç

Araştırma sonuçlarına göre özel sektör mevduat bankalarının gösterdiği gelişmeye rağmen, kamu bankalarının, Türk bankacılık sektöründe sahip olduğu son derece önemli yeri korudukları görülmektedir. Yaşanan ekonomik krizlerden sonra alınan önlemler sonucu özel sektör mevduat bankaları ve katılım bankalarının sermayelerinde önemli artışlar görünürken kamu bankalarının sermayelerinde aynı oranda bir artış görülmemiştir.

Türk bankacılık sistemi, İslami bankacılığa karşı tüm dünyada gelişen eğilime kayıtsız kalmamıştır. Katılım bankaları, 2005 yılında getirilen değişiklikler sonrası bankacılık alanında hızlı bir büyüme dönemi geçirmişlerdir. 2005 - 2013 yılları arasında, seçilmiş olan verilerden kâr-zarar kaleminde kamu bankalarını geçmelerine rağmen, özel sektör mevduat bankalarının gerisinde kalmış, diğer tüm verilerde diğer iki banka grubundan daha büyük artış oranlarına ulaşmışlardır. Katılım bankalarının kâr-zarar kaleminde özel sektör mevduat bankalarının gerisinde kalması, yoğun şube açılışı ve artan istihdamın getirdiği yüksek personel giderlerine dayandırılabilir. Bu konuda katılım bankalarının bilançolarının ve yatırım yaptıkları enstrümanların analizinin yapılmasında fayda vardır.

İnternet bankacılığının gelişmesi, ATM'lerin yaygınlaşması ve çağrı merkezlerinin çok daha etkin bir şekilde kullanılmasına rağmen banka şubelerinin dağıtım kanalları ve müşteri ile temas noktası olarak önemini kaybolmadığı ortadadır. Banka şubelerinin nüfus ve bankacılık işlemlerinin türleri ile ilişkilendirilerek coğrafi dağılımının incelenmesi ilerisi için faydalı bir çalışma olacaktır.

Araştırma sonuçlarına göre, özel sermayeli bankaların birim personel maliyeti birbirlerine yakın değerler gösteren kamu ve katılım bankalarına göre daha yüksektir. Personel giderlerindeki artışın enflasyon ile ilişkilendirilerek incelenmesi ve benzer dönem için kamu, özel sermayeli mevduat bankaları ve katılım bankalarındaki personel gideri değişimlerinin mercek altına alınmasında fayda olacaktır.

Tüm bankalarda genel olarak şube sayısında artış görülmesine rağmen, şube başına düşen personel sayısında azalma tespit edilmiştir. Teknolojik gelişmeler, bankaların operasyonel faaliyetlerinin merkezleştirilmesi, çağrı merkezlerinin aktif şekilde kullanılması, geniş şube lokasyonu bulmaktaki zorluklar, yüksek kira bedelleri nedeniyle daha küçük şube lokallerinin oluşturulması, şube başına düşen personel sayısının azalmasının ardındaki olası nedenler arasında olduğu düşünülmektedir. Yıllar itibariyle şube başına düşen personel sayısının hizmet kalitesi üzerindeki etkisi ve şube başına düşen müşteri sayısının araştırılması ilerisi için bir araştırma konusu olabilir.

Katılım bankalarının 2005 – 2013 yılları arasında kamu ve özel sermayeli mevduat bankalarına kıyasla gösterdikleri büyümeye rağmen karlılıktaki görece düşük büyümenin sebepleri kapsamlı olarak araştırılmalıdır.

Araştırma sonuçlarına genel olarak bakıldığında katılım bankaları Türk bankacılık sektöründe yerlerini sağlamlaştırmakta ve önemlerini arttırmaktadırlar. Ziraat ve Halk bankalarının 2014 yılının son aylarında ve 2015 yılının başında katılım bankacılığı için lisans almaları kamu sermayesinin de bu alandaki potansiyeli gördüğü ve aktif olmak istediği şeklinde yorumlanmalıdır.

Kaynakça

- Albayrak, Y. E., & Erkut, H. (2005). Banka performans değerlendirmede analitik hiyerarşi süreci yaklaşımı. *İTÜ Dergisi*, 4(6), 47-58.
- Ariff, M. (1988). Islamic banking. *Asian-Pacific Economic Literature*, 2(2), 48-64.
- Awan, A. G. (2009). *Comparison of Islamic and conventional banking in Pakistan*. Proceedings 2nd CBRC, Lahore, Pakistan.
- BDDK. (2002). *Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı: Gelişme Raporu*. Erişim tarihi: 15 Haziran 2014, https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/1518944B1759.pdf.
- BDDK. (2005). *Bankacılık kanunu*. Erişim Tarihi: 29.01.2015, http://www.bddk.gov.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/1540bankacilik_kanunu_13.9.2013.pdf.
- BDDK. (2014). *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu kararı*. Erişim Tarihi: 15.01.2015, http://www.bddk.gov.tr/WebSitesi/turkce/Duyurular/BDDK_Kurul_Kararlari/137756168.pdf.
- BDDK. (2015). *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu kararı*. Erişim Tarihi: 15.01.2015, http://www.bddk.gov.tr/WebSitesi/turkce/Duyurular/BDDK_Kurul_Kararlari/135416046.pdf.
- Çelik, T., Kaplan, M., & Şahin, F. (2015). Efficiency, concentration and competition in the Turkish banking sector. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 30 (346) 2015: 81-104.
- Chong, B. S., & Liu, M. (2009). Islamic banking: Interest-free or Interest-based? *Pacific-Basin Finance Journal*, 17, 125-144.
- Doğan, M. (2013). Katılım ve geleneksel bankaların finansal performanslarının karşılaştırılması: Türkiye örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Nisan 2013, 175-188.
- Gülhan, Ü., & Uzunlar, E. (2011). Bankacılık sektöründe kârlılığı etkileyen faktörler: Türk bankacılık sektörüne yönelik bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1): 341-368.
- Güngör, B. (2007). Türkiye’de faaliyet gösteren yerel ve yabancı bankaların kârlılık seviyelerini etkileyen faktörler: panel veri analizi. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 258(9), 41-61.
- Hirtle, B. (2007). The impact of network size on bank branch performance. *Journal of Banking & Finance*, 3782-3805.
- Khan, F. U., Khan, B., Awan, Z., Hassnain, T., & Javed, A. (2012). Growth of Islamic banking in Pakistan: A comparative study. *Research Journal of Finance and Accounting*, 3(2), 25-34.
- La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., & Shleifer, A. (2002). Government ownership of banks. *Journal of Finance* 57(1), 256-301.
- Levine, R. (1997). Financial development and economic growth: View and agenda. *Journal of Economic Literature*, 35, 688-726.
- Loghod, H. A. (2005). Do Islamic banks perform better than conventional banks? Evidence from Gulf Cooperation Council Countries. *API Working Paper Series*.

- Mayer, C. (1990). *Financial systems, corporate finance, and economic development*. In: Hubbard, R.G. (Ed.), *Asymmetric information, corporate finance and investment*. University of Chicago Press, Chicago, 307-332.
- Mercan, M., & Peker, O. (2013). Finansal gelişmenin ekonomik büyümeye etkisi: Ekonometrik bir analiz. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(1), 93-120.
- Miniaoui H., & Gohou, G. (2011). Did the Islamic banking perform better during the financial crisis? Evidence from the UAE. *International Conference Management, Economics and Social Sciences (ICMEss'2011)*, Bangkok.
- Okumuş, H. Ş. (2005). Interest-free banking in Turkey: A study of customer satisfaction and bank selection criteria. *Journal of Economic Cooperation*, 26(4), 51-86.
- Özdemir, Z. (2005). Bilanço yapısı itibarıyla Türk bankacılık sistemi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 50, 867-899.
- Özel, S. (2002). Atatürk dönemi Türkiye ekonomisi. İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, 2, 235-248.
- Parlakkaya, R., & Çürük, S. A. (2011). Finansal rasyoların katılım bankaları ve geleneksel bankalar arasında bir tasnif aracı olarak kullanımı: Türkiye örneği. *Ege Akademik Bakış*, 11(3), 397-405.
- Sakarya, B., & Kaya, Y. (2013). Türk bankacılık sektöründe katılım ve mevduat bankalarının performans farklılaşması. *EY International Congress on Economics I, "Europe and Global Economic Rebalancing"*, October 24-25, 2013, Ankara.
- Samad, A. (2004). Performance of interest-free Islamic banks vis-a-vis interest-based conventional banks of Bahrain. *IIUM Journal of Economics and Management*, 12(2).
- Seyidoğlu, H. (2003). Uluslararası mali krizler, IMF politikaları, az gelişmiş ülkeler, Türkiye ve dönüşüm ekonomileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4(2), 141-156.
- Siraj, K. K., & Pillai, P. S. (2012). Comparative study on performance of Islamic banks and conventional banks in GCC Region. *Journal of Applied Finance & Banking*, 2(3), 123-161.
- TBB. (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de bankacılık sistemi "1958-2007"*. TBB, 262.
- TBB. (2012). Türkiye'de bankacılık sektörü piyasa yapısı, firma davranışları ve rekabet analizi. Yayın no:280, İstanbul
- TBB. (2013). İnternet ve mobil bankacılık istatistikleri. Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2014, <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/aralik--2013---internet-ve-mobil-bankacilik-istatistikleri/1311>.
- TBB. (2014a). İstatistiki Raporlar- Bankalarımız Kitabı 2001-2013. Erişim Tarihi: 21 Şubat 2014, <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>
- TBB. (2014b). *56. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi İstatistikleri*, Temmuz, 2014.
- TKBB. (2014). *Türkiye Katılım Bankaları Birliği tarihçesi*. Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2014, <http://www.tkbb.org.tr/kurumsal-hakkinda-tarihce>
- Ünvan, Y. A., & Tatlıdil, H. (2011). Türk bankacılık sektörünün çok değişkenli istatistiksel yöntemler ile incelenmesi. *Ege Akademik Bakış*, 11, 29-40.

